Kadın/Woman 2000, 2016; *17(2)*: 65-82

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Cinsiyet Temelli Mekânlardaki Karakteristikleri

İlknur Yüksel Kaptanoğlu[*]
Hacettepe Üniversitesi

M. Murat Yüceşahin[**]
Ankara Üniversitesi

Öz

Kadına yönelik şiddet, Türkiye'nin önemli toplumsal sorunlarından biri olmaya devam ediyor. Ancak, kadına yönelik aile içi şiddet ile kadınların cinsiyet temelli mekânları kullanımları arasındaki ilişkiyi ele alan ve feminist coğrafya odağında duran ampirik çalışmalar halâ sınırlı. Bu çalışmada, evlenmiş kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz bırakıldıkları şiddet biçimleri, şiddetle mücadele etme yöntemleri ile yaşamlarının uzun bir bölümünü geçirdikleri farklı mekânlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koymayı amaçladık. Çalışmada nicel yaklaşımı esas aldık. Analizlerde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008'in mikro verisini kullandık. Cinsiyet temelli mekân değişkenini 'ev dışında bir işte çalışmaya' ilişkin bilgiyi esas alarak oluşturduk. Gelir getirsin ya da getirmesin ev dışında çalıştığını belirten kadınlar ile farklı nedenlere dayalı olarak çalışmadığını belirten kadınları, sırasıyla, 'kamusal mekânla ilişkili olanlar' ve 'yaşamları özel mekânla sınırlı olanlar' biçiminde iki farklı grup olarak ayrıştırdık. Böylece kadınların yaşamlarını daha çok geçirdikleri ev (özel mekân) ya da ev dışı (kamusal mekân) mekânların sosyo-demografik özellikleri, maruz kaldıkları fiziksel ve cinsel şiddet, kontrol edici davranışlar ve şiddetle mücadele etme biçimleri açısından bir farklılık yaratıp yaratmadığını ki-kare testi kullanarak sorguladık. Sonuçlar, cinsiyet temelli mekânlara göre şiddet yaygınlığının belirgin biçimde değiştiğini gösteriyor. Yakın dönemde maruz kalınan fiziksel şiddet, özel mekân ile daha fazla ilişkili olan kadınlar için daha yaygın iken, kamusal mekânla daha fazla ilişkili olan kadınlar için cinsel şiddet daha fazla. Eşlerin kadınlara yönelik kontrol edici davranış biçimleri ise özel ve kamusal mekânla olan etkileşime göre farklılıklar içeriyor. Şiddete maruz kalan kadınların şiddetle mücadele için kurumsal başvuru mekanizmalarını kullanmaları kamusal mekânla ilişkili olan kadınlar açısından daha yaygın iken, bu ilişkinin kadınları güçlendirmede kilit bir faktör olduğunu gösteriyor.

Anahtar Kelimeler*: kadına yönelik ve aile içi şiddet, feminist coğrafya, özel mekân, kamusal mekân.*

* Doç.Dr. İlknur Yüksel Kaptanoğlu, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara-Türkiye. E-posta: ilknuryuksel42@hotmail.com.
**Doç.Dr. M. Murat Yüceşahin,Coğrafya Bölümü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi, Ankara-Türkiye. E-posta: mmyucesahin@gmail.com.

Original Research Article
Article submission date : 15 June, 2015
Article acceptance date : 15 September, 2015
1302-9916©2016 emupress

Özgün Araştırma Makalesi
Makale gönderim tarihi: 15 Haziran, 2015
Makale kabul tarihi : 15 Eylül, 2015

The Characteristics of Domestic Violence against Women on Gendered Spaces in Turkey

İlknur Yüksel Kaptanoğlu
Hacettepe Üniversitesi

M. Murat Yüceşahin
Ankara Üniversitesi

Abstract

Violence against women has been continue to be one of the important social problems of Turkey. Even the number of studies has increase in recent years on this issue, the relationship between violence against women and gendered spaces, as well as empirical studies focus on feminist geography are still limited. We, in this study, aimed to reveal how the relations between different types of violence that ever-married women exposed to during their lifetime, women's strategies coping with violence and gendered space. This study is based on quantitative methods which provides some advantages to compare similar and different social groups suggested by the feminist geography literature. We used the micro data sets of the research on Domestic Violence Against Women Survey in Turkey, which was conducted with 12,795 women aged 15-59 in 2008. We constructed gendered space variable using the information about work outside of housework. Women who work whether earn money or not and women who do not work because of different reasons are labelled as 'more interaction with public spaces' and 'restricted to private space' respectively. By doing this, we tried to analyze, using the chi-square test, whether there is a difference or not between gendered space and women's socio-demographic characteristics, physical and sexual violence, controlling behaviors by partners. The results of this study indicate that prevalence of violence clearly differs by gendered space. While, current physical violence is more common for women who are more interaction with private space, sexual violence is more exposed by women who are more interaction with public space. Controlling behaviors by partner's changes by interaction with private and public spaces. While, women, who are more interaction with public spaces, are more prevalent to apply to institutions which helps to struggle with violence against women, this relation shows key factor for strengthening women.

***Keywords**: Domestic violence against women; feminist geography; private space; public space.*

Babam giderdi gelmezdi, yatar kalkmazdı, kumar oynardı.
Diyom ya daştan çıktım, demire girdim.
Daş kapıdan çıktım, demir kapıya girdim.

50 yaşında bir kadın

Giriş

Yukarıdaki 'daş kapıdan çıktım, demir kapıya girdim' sözleri, baba evinden sonra eşinin evinde de şiddetin devam ettiğinden söz eden 50 yaşında, üç çocuk sahibi bir kadına[1] ait. Bu sözler, halen şiddet uygulayan eşiyle aynı mekânda yaşamaya devam eden ve maruz kaldığı şiddetin kaderi olduğuna inanan bir kadının, babasından ve eşinden gördüğü şiddeti bir yandan mekân ile nasıl ilişkilendirdiğini üstü örtük bir biçimde gösterirken, diğer yandan en yakınındaki erkekler tarafından maruz kaldığı şiddetin değişmediğini anlatıyor. Ayrıca, şiddetin kapalı kapılar ardında, kadınlar için en güvenli kurum olarak sunulan aile içinde ve evlerde yoğun olarak yaşandığına dikkat çekiyor.

Batı'da endüstri devrimi sırasında ve sonrasında, ev emeği ile sanayi emeğinin ayrışmasını keskinleştirerek mekânların ayrışmasını (McDowell, 2007: 73-75) beraberinde getiren süreç, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle de ilintili bir biçimde özel alan (private area) ve kamusal alanı (public area) da var etti. Özel alanı kadınlara, kamusal alanı ise erkeklere özgü kılan liberal bakış açısı özellikle geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren feministler tarafından sorgulanmaya başlandı. Bu eleştirilerin başında, kadınların özel alandaki faaliyetlerini önemsizleştirerek onları ikincilleştiren ve kamusal alandaki erkeğin iktidarını pekiştiren yaklaşım vardı (Bora, 1998). Batılı ülkelerdeki kadınların deneyimleri üzerinden oluşturulan bu ayrışmaya, üçüncü dünya ülkelerindeki feministlerden de eleştiriler geldi. Bu eleştirilerde, Batı dünyası dışındaki kadınlar için özel/kamusal ayrışmasının farklı biçimlerde yaşandığına ve özel alanda kadınları güçsüz konumda tanımlayan ayrıma karşılık, "ataerkil pazarlıklar" biçiminde tanımlanan kadınların farklı stratejiler kullandıklarına değinildi (Kandiyoti, 1988). Feministlerin, kadınların ev içinde harcadıkları emeği ve özellikle ev içinde maruz kaldıkları şiddeti görünür kılmaya yönelik çabaları sosyal bilimler alanını da etkiledi.

Bu görünürlüğün artışının sosyal bilimlerdeki yansımalarından birini, coğrafya alanında özel/kamusal mekân (private / public space) ayrışması ile cinsiyet rolleri arasındaki ilişkinin gündeme getirilmesiyle görüyoruz. Feminist coğrafya, kadınların ve erkeklerin, mekânları ve yerleri ne derece farklı deneyimlediklerini irdelemeyi ve bu farklılaşmaların ne kadarının toplumsal cinsiyetin ve yaşanan yerlerin sosyal olarak kurgulanmasının bir parçası olduğunu anlamaya odaklanıyor. McDowell (2007: 12), feminist coğrafyanın amacını 'toplumsal cinsiyet ve mekânsal ayrışma arasındaki ilişkiyi araştırmak, görünür kılmak, sorgulamak ve müşterek yapısını açığa çıkarmak ve görünüşteki doğal yapısını sorunsallaştırmaktır' biçiminde tanımlıyor.

Mekân, fiziksel olmaktan ziyade sosyo-kültürel anlamlarla yüklü olan, kültürel değer ve normların asıl itibariyle kadını dışlamasının en somut biçimde

görülebileceği bir coğrafi öğedir (Fenster, 2005). Mekânın sembolik inşasının önemli bir bölümü patriyarkanın şekillendirdiği anlamlarla donanarak *cinsiyet temelli mekânlar* (gendered spaces) biçiminde görünürlük kazanıyor. Bu bağlamda toplumsal cinsiyete ilişkin normların, beklentilerin ve ilişkilerin mekâna özgü algıları nasıl etkilediği feminist coğrafyanın odağında duran önemli araştırma konularından biri (Cope, 2002). Fenster (2005) ve McDowell (2007), bu tür mekânsallıklar içerisinde en yaygın olanın, farklı kültürel bağlamlardaki anlamlandırmalara göre kadınlara sırasıyla "o yerde bulunma hakkı" tanıyan -özel (private)- ve yasak olan -kamusal (public)- mekânların (space) birbirinden ayrışmış biçimde pratik edildiğini savunuyorlar. Özel mekânı en güçlü biçimde temsil ettiği belirtilen *ev*, aynı zamanda kadınların güvenilir, doğru ve namuslu olduklarını ispat edecekleri yer olarak da biçimleniyor. Bu nedenle, feminist coğrafyacılar tarafından özel mekân, "kalbin ve kadının (anne ve yar vasıflarıyla) varoluşsallığını gerçekliğe dönüştürdüğü yer" (Massey 1994 ve 2001; aktaran McDowell, 2007) olarak tanımlanırken, kamusal mekân orta veya üst sınıfa ait olanın, hatta beyaz adamın, heteroseksüel erkek baskınlığının temsiliyetiyle ön plana çıkıyor (Fenster, 2005).

Özel mekândaki gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde 'ev ile ilişkili olan' temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı, komşuluk ve akrabalık ilişkileri, aile bağları gibi tüm işlerden kadınları sorumlu tutan patriyarkal sistem, evin ve ev içinde yaşayanların mülkiyetini de erkeklere tahsis ediyor. Aile içindeki kadınların davranışlarından erkekleri 'namus' bekçiliğiyle sorumlu kılan ve kadını erkeğin 'malı' biçiminde gören özellikle Ortadoğu'ya özgü kültürel normlar, kadınların davranışlarının erkekler tarafından kontrol edilmesinin ve şiddetin nedenleri arasında yer alıyor. Kadınlara ve çocuklara, eşlerinin ve babalarının ev içinde uyguladığı şiddet, uzun süre kamusal düzene bir tehdit olarak görülmedi. Bu durum toplumsal yaşamda bir yandan şiddetin normalleşmesini ve şiddete göz yumulmasını da beraberinde getirdi.

Oysaki feministlerin çabaları ve onların 'özel olan politiktir' sloganı, kadınların tek tek yaşadıkları şiddet gibi sorunların özel mekânla sınırlı olamayacak kadar, sistematik bir şekilde kadınları baskı altında tutmaya yönelik eylemler olduğunu ortaya koydu. Kadınların kamusal alanda maruz kaldıkları şiddetten daha yoğun biçimde, ev içinde en yakınlarındaki erkekler tarafından maruz kaldıkları şiddet, feminist çabalar sonucunda dünyanın birçok ülkesinde önemli toplumsal sorunlardan biri olarak görülmeye başlandı. Feminist hareketin kadına yönelik şiddet konusunu güncel sorunlar arasında var etme çabası, uluslararası örgütlerin de bu konuyu gündemlerine almasıyla birlikte, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren birçok ülkede şiddet yaygınlığını ortaya koymayı hedefleyen araştırmalar yapılmaya başlandı. Kadına yönelik şiddet başlığı altında ele alınan çalışmalar önceleri kadınların sağlığıyla ilişkilendirildi. Bugün ise, kadına yönelik şiddet konusundaki araştırmaların içerikleri değişiyor ve genişliyor. Kadına yönelik aile içi şiddet ile kadınların cinsiyet temelli mekânları kullanımları arasındaki ilişkiyi ele alan ve feminist coğrafya odağında yer alan çalışmalar da bu zenginleşmenin ürünlerinden biri oldu. Bu çalışmalarda, daha çok kadınların kamusal

mekândaki güvenliği sorgulanırken, çeşitli kamplarda yaşamak durumunda kalan kadınların bulundukları ortamlarda maruz kaldıkları şiddet de ele alınıyor (Monqid, 2012; Forsyth, 2014).

Türkiye'de, kadına yönelik şiddet konusunda oldukça zengin bir alanyazın mevcutsa da bunların arasında daha çok kadınların maruz kaldıkları şiddetin düzeyi, şiddetin algılanması gibi şiddetin görünür olmasını hedefleyen çalışmalar ön planda. Başka bir ifadeyle, kadınların mekân kullanımı pratiklerini onların maruz kaldıkları aile içi şiddet ile ilişkilendiren araştırmalar pek gündeme getirilmiş değil. Feminist coğrafya alanındaki çalışmalar ise görece daha yeni (Özgüç, 2008; Alkan, 2009; Tuncer, 2012). Bizim bu çalışmada yapmak istediğimiz, kadına yönelik fiziksel veya cinsel şiddet başta olmak üzere bu tür toplumsal sorunlarla kadınların mekân kullanımı arasındaki ilişkiyi ülke genelini temsil eden bir araştırmadan yola çıkarak gündeme getirmek. Bu çalışmayla ve nicel veriden sağladığımız bilgi aracılığıyla Türkiye'nin feminist coğrafya alanındaki çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçladık. Bunu yaparken 2008 yılında Türkiye genelini temsil eden ve bu alanda yapılmış en geniş kapsamlı örnekleme sahip olan *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması* verisini kullandık. Yararlanıcısı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olan araştırma, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ICON Enstitüsü ve BNB Danışmanlığı'nın oluşturduğu üçlü bir konsorsiyum tarafından yürütüldü.

Araştırmada yer alan sorular, mekânları cinsiyet temelli ele alacak biçimde -sonradan kurgulamamıza imkân sağlayacak kadar- kapsamlıydı. Bu nedenle çalışmamız, bazı varsayımlar üzerinden şekillendi. En önemli varsayımımız, kadınların daha çok zaman geçirdikleri mekânı 'ev-özel' veya 'ev dışı-kamusal' olarak ayrıştırmak için çalışma yaşamına katılmanın önemli bir gösterge olarak kullanılabileceğiydi. Ücretli bir işte çalışmanın daha çok ev dışında gerçekleştiğini varsaymamıza rağmen, gelir elde ettiği halde evin içinde yapılan işler olduğunu ve ücretsiz aile işçiliğinin de bazen ev dışına çıkmayı gerektirmediğini biliyoruz. Çalışma yaşamına katılmayı bir nevi evden çıkmak olarak algıladığımız yaklaşımla iş hayatına katılmayan ve katılması belirli nedenlerle engellenen kadınların gündelik hayatlarını daha çok ev (özel mekân) ile sınırlı geçirdiklerini varsaydık. Buna karşılık, çalışma hayatına katılmış olan, halen katılan ya da katılma ihtimali olan kadınların ise daha çok kamusal mekânlarda bulunduğunu varsaydık. Buradan hareketle, kadınları cinsiyet temelli mekânları göre 'özel mekân ile sınırlı olanlar' ve 'kamusal mekân ile daha fazla etkileşim içinde olanlar' biçiminde ayrıştırdık. Araştırma örneklemindeki kadınların büyük bir bölümünün evli olması nedeniyle çalışmamız, en az bir kez evlenmiş 15-59 yaş grubundaki kadınlarla sınırlıdır.

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Erkek Şiddeti

Özel-kamusal mekân ayrımının sorgulanması ve kadınların özel mekânda yaşadıklarının politik olmasının feministler tarafından haykırılması, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de deneyimleri arasında yer alıyor. 1980 darbesinin

ardından sol hareket içinden gelen kadınların, bilinç yükseltme gruplarında kendi deneyimlerini aktarırlarken değindikleri şiddet, sınıf ve statü farkı gözetmeksizin ortak sorun alanlarından biri olarak gündeme geldi. Çankırı'da boşanmak isteyen üç çocuklu bir kadının boşanma talebini geri çeviren Asliye Hukuk Mahkemesi hâkiminin *kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin*[2] sözleri kadına yönelik şiddet konusunda kampanyaların tetikleyicisi oldu ve kampanyalara bir başlangıç yolu açtı.

1987 yılında, *Dayağa Karşı Hayır* kampanyasıyla[3] başlayan bu süreç, bugün yerini kampanyalarla olmasa da, akademik ortamlarda, medyada belki de en çok internet ortamlarında tartışmalara bırakmış durumda. Şiddetin görünür olması için şiddet yaygınlığının tespit edilmesi öncelikli konulardan biri. 1990'lı yıllarda kadın örgütlerinin kendi bulundukları illerle sınırlı olan araştırmalarıyla daha küçük örneklemli ya da en fazla birkaç ili kapsayan nicel çalışmaların yanı sıra çoğunlukla nitel araştırma yöntemlerine dayalı araştırmalar yürütüldü. Bunlar arasında şiddete maruz kalan kadınların yaşadığı deneyimlere ve şiddetle mücadele yöntemleri konularına odaklanan özellikle Mor Çatı[4] ve Kadın Dayanışma Vakfı'nın yürüttüğü araştırmalar[5] sayılabilir (İlkkaracan vd., 1996; Kadın Dayanışma Vakfı, 1995 ve 1996). Ne var ki birçoğu feminist örgütler ve feminist akademisyenler tarafından yürütülen bu araştırmalar, devlet düzeyinde kadına yönelik şiddet sorununun görünür olmasını sağlayamadı. Ülke genelini kapsayan ilk araştırma 1994 yılında Aile Araştırma Kurumu (AAK, 1994) tarafından yürütüldü, bunu Altınay ve Arat'ın yürüttüğü araştırma izledi (Altınay & Arat, 2008). Altınay ve Arat'ın çalışmasının verisinin kullanıldığı bir diğer araştırma ise 2000'li yıllarda yapılan en geniş kapsamlı araştırma olmanın yanı sıra sonuçları Resmi İstatistik kapsamına dâhil edilen ilk çalışma oldu (KSGM, 2009). 2010'lu yıllar ise bu konuda yeni alanlarda ve yaygınlaşan araştırmaların geliştiği yıllar olmaya devam ediyor.

Yöntem ve Veri

Feminist coğrafya alanyazını etnik, sınıfsal, mekânsal özellikleri ve toplumsal cinsiyeti dikkate alarak farklı sosyal grupları benzerlik ya da farklılıklar bakımından karşılaştırmayı amaçlayan araştırmalarda nicel yöntemlerin sağladığı avantajlara dikkat çeker (McLaffery, 1995). Hatta Kwan (2002: 166), bir toplumda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınları nasıl bir yere konumlandırmakta olduğunu açıkça görmek için feminist coğrafya araştırmalarında nicel yöntemlerin gerekliliğine dikkat çekerken, örneğini kadına yönelik erkek şiddeti konusunu esas alan çalışmalardan seçer. Biz de çalışmamızda yöntem olarak nicel yaklaşımı esas aldık ve kadına yönelik aile içi şiddet konusunda ülke genelinde en kapsamlı ilk araştırma olan 'Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'nın mikro verisi kullandık.

Kadına yönelik şiddet yaygınlığı, şiddetin sonuçları ve kadınların şiddet ile baş etme yöntemleri temel olmak üzere şiddetin mekânsal boyutuna ilişkin bilgi üretmek araştırmamızın esas amacı. Mikro verisini kullandığımız araştırmanın çok boyutlu olmasının avantajını kullanarak, şiddet ile mekân

arasındaki ilişkiyi incelerken 'Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'ndan ikincil veri analizi yaptık. Böylece, kadına yönelik aile içi şiddet alanında bugüne kadar yapılmış çalışmaların sınırlarını genişletme ve kadına yönelik şiddet ile mekân arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekme olanağını bulduk. İkincil veri analizi, bu çalışmamızın belirli varsayımlara dayanarak yapılmasının yanı sıra kadına yönelik şiddet ve mekân ilişkisini kurmada araştırmanın mikro verisinin yapısına bağlı olarak belirli bir yaş grubundaki (15-59) kadınlar açısından incelememize olanak tanıdı. Bu dezavantajlara rağmen, çalışmada kullandığımız ikincil veri analizi, ülke genelini temsil eden bir veri setiyle gerçekleştirildiğinden, bulgularımızın gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayabilme yetisine sahip olduğunu düşünüyoruz

2008 yılında yapılmış olan ve ülke genelini temsil eden verisini kullandığımız araştırmada, kadına yönelik farklı şiddet biçimleri ve şiddetle mücadele yöntemlerinin yaygınlığıyla kadınların temel özellikleri de dâhil olacak biçimde birçok güvenilir bilgi yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün (World Health Organization, WHO) farklı ülkelerde uyguladığı soru kâğıdının adapte edildiği bu araştırmanın saha çalışmasında da DSÖ'nün etik ve güvenlik kuralları uygulanmıştır. Kadınlar ile yüz yüze görüşmeler aracılığıyla yürütülen saha çalışması, saha çalışanları ve cevaplayıcı kadınların güvenliği esas alınacak biçimde organize edilmiştir (WHO, 2001). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması'nın örneklemi ağırlıklı, tabakalı, çok aşamalı küme örneklemesidir. Örneklem tasarımı Türkiye genelinin yanı sıra kent/kır, 12 bölge ve 5 bölge düzeyinde tahminler üretilmesine imkân verecek biçimde hazırlanmış ve 15-59 yaş grubunda 12,795 kadın ile görüşülmüştür (KSGM, 2009).

Böylece bu makalede, kadına yönelik şiddet biçimleri ve şiddetle mücadeleleri ile kadınların gündelik yaşamlarında kullandıkları mekânlar arasındaki ilişki feminist bir perspektif ile ele alındı. Kadınların geleneksel olarak eş ve anne olmalarının daha makbul görüldüğü bir ortamda, kadınların ev dışındaki mekânlarda zaman geçirmelerinin belirli gerekçelerinin olması beklenen bir toplumda, çalışma yaşamına katılma kadınlar açısından sadece maddi değil, manevi açıdan da avantajlar sunar. Kadınların nerede olduklarının önce aileleri, daha sonra da eşleri tarafından kontrol edilmesi oldukça yaygındır. Her ne kadar kadınları özgürleştirdiği konusunda bazı soru işaretleri yaratsa da (Kandiyoti, 1987), ev işleri dışında ücretli bir işte çalışmak, kadınların evden çıkmalarını meşrulaştıran önemli bir adım olarak görülebilir. Ücretli bir işte çalışmak, kadınlardan beklenen ev içindeki sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda bir değişikliğe neden olmasa da, kadınların kendilerine ait bir gelir elde etmeleri, kayıt dışı sektörlerde çalışmayı da içerecek biçimde, onların ilişkili oldukları ve bulundukları mekânlar arasındaki sosyal hareketliliklerini ve özgüvenlerini artırma konusunda kuşkusuz önemlidir. Kadınların evden çıkmalarını kolaylaştırması ve yakın çevreleri dışında başka insanlarla iletişim kurmalarına olanak sağlaması açısından da kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışmaları değerlidir.

Bu çalışmada kullandığımız cinsiyet temelli mekân değişkenini, tüm bu varsayımlardan hareketle, ev dışında bir işte çalışmaya ilişkin bilgiyi esas alarak oluşturduk. Çalışma yaşamına katılma, gelir getirsin ya da getirmesin ev dışında çalıştığını belirten kadınlar ile farklı nedenlere dayalı olarak çalışmadığını belirten kadınları yaşamları daha çok 'özel mekân ile sınırlı' ve 'kamusal mekân ile daha fazla etkileşim içinde' olanlar biçiminde iki farklı grupta ayrıştırdık. İlk grupta, hasta ya da engelli, yaşlı veya çocuk bakımı sorumlulukları, ailelerindeki bireylerin çalışmalarına izin vermemesi, irat sahibi olmaları gibi çeşitli nedenlerden dolayı iş yaşamına katılmamış kadınlar ile kendilerini ev kadını olarak beyan edenler yer almaktadır. İkinci grupta ise, son bir hafta içinde kayıtlı veya kayıt dışı sektörlerden birinde çalışan, son bir hafta içinde çalışmasa bile düzenli bir işi olan, aile işçisi olarak çalışan, emekli ve öğrenci kadınlar ve halen iş aradığını belirten ya da işe başlayacak kadınlar bulunmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, ilk gruptaki kadınların yaşamlarını daha çok özel mekânda geçirdiklerini, ikinci gruptaki kadınların ise daha fazla kamusal mekânda bulunduklarını varsayıyoruz.

Çalışmamızda, evliliğin kadınların yaşamlarını daha fazla ev ile sınırlamasından hareket ederek, en az bir kez evlenmiş kadınların maruz kaldıkları fiziksel veya cinsel şiddet, erkeklerin kontrol edici bazı davranışları ve şiddetle mücadele etme yöntemlerini onların gündelik yaşamlarını daha çok hangi tür mekânlarda geçirdiklerini gösteren *cinsiyet temelli mekân* (özel-kamusal) değişkeniyle ilişkilendirerek inceledik. Fiziksel ve cinsel şiddet, DSÖ'nün kullandığı farklı şiddet eylemi tanımlarına göre belirlenmiştir. Fiziksel şiddet, tokat atma, canını yakma; tartaklama, saç çekme; yumruğuyla ya da can yakacak bir şey ile vurma, tekmeleme, sürükleme, dövme; boğazını sıkma ya da bir yerini yakma ve bıçak, silah gibi aletleri kullanma biçiminde altı şiddet eylemiyle tanımlanmıştır. Cinsel şiddet bilgisi ise, eşiniz ya da birlikte olduğunuz erkek istemediğiniz halde fiziksel güç kullanarak sizinle cinsel ilişkiye girdi mi?, siz istemediğiniz halde yapacaklarından korktuğunuz için cinsel ilişkiye girdiğiniz oldu mu? ve cinsel olarak sizi aşağılayıcı ya da küçük düşürücü bulduğunuz bir şeyi yapmaya zorladı mı? sorularına yöneltilen yanıtlardan elde edilmiştir.

Belirtilen fiziksel ve cinsel şiddet eylemlerinden en az birine maruz kalmak fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmak anlamına gelmektedir. Kadınlara yönelen şiddet eylemlerini 'eşleri ya da birlikte oldukları erkeklerin uygulayıp uygulamadıkları' hem araştırmadan önceki son 12 ay[6], hem de yaşamlarının herhangi bir dönemi için sorgulanmıştır. Davranışların kontrol edilmesi ise arkadaşlarını görmeyi engelleme, ailesini görmeyi engelleme, ihmal etme, kıyafetlerine karışma, başka erkeklerle konuşunca sinirlenme, sadakatsiz olmakla suçlama, her zaman nerede olduğunu bilmek isteme, sağlık kuruluşuna izinsiz göndermeme gibi birlikte yaşanılan erkeklerin davranışlarını içermektedir. Bu çalışmada cinsiyet temelli mekân kullanımı ile kadına yönelik şiddet biçimlerinin yaygınlığını, kontrol edici davranışların yaygınlığını ve kadınların şiddetle mücadele biçimleri açısından fark olup olmadığına ilişkin sonuçların geçerliğini istatistiksel anlamlılık bağlamında ki-kare testine göre yorumladık.

Ayrıca çalışmamızda, şiddete ilişkin nicel bulguları kadınların yaş, eğitim düzeyi, evlilik durumu, yerleşim yeri, hanehalkı refah düzeyi ve beş bölge gibi temel özelliklerine göre de sunuyoruz. Çalışmamızda kadınların yaşlarını (15-24; 25-34; 35-44 ve 45-59) ve eğitim düzeylerini (eğitimi olmayan, ilköğretimi tamamlamamış; ilköğretim birinci kademe, ilköğretim ikinci kademe; lise ve üzeri) dört grupta ele aldık. Evlilik durumu, halen evli olan kadınlar, eşi ölmüş olanlar ile boşanmış/ayrı yaşayanlar biçiminde gruplandı. Hanehalkı refah düzeyi özelliğine ilişkin sunduğumuz bulgular ise, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008 sonuçlarından hesaplanan, hanehalkının dayanıklı tüketim mallarına sahipliğini esas alan faktör analizine dayalıdır (KSGM, 2009). Yerleşim yerine ilişkin özellikler ise, kentsel ve kırsal alanlar ile beş coğrafi bölgeyi dikkate alıyor.

Bulgular

Cinsiyet temelli mekân kullanımı açısından yapılan gruplamaya göre, evlenmiş kadınların yüzde 34,4'ü kamusal mekânla daha fazla etkileşim içindeyken, yüzde 65,6'sının yaşamı daha çok ev (özel mekân) ile sınırlı. Evlenmiş kadınların temel özellikleri ile cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirmelerine ilişkin yüzdeler Tablo 1'de sunulmaktadır. Kamusal ve özel mekânda daha fazla zaman geçirme bakımından kadınların eğitim düzeyleri, yaşları, evlilik durumları ve hangi coğrafi bölgede yaşadıkları anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Sonuçlar, her yaş grubundan kadınların zamanlarının daha çok özel mekânla sınırlı olduğuna dikkat çekerken, kamusal mekânla en fazla etkileşimde olanların 35-44 yaş grubundaki kadınlar olduğunu göstermektedir. En genç yaş grubu olan 15-24 yaş grubunda halen eğitimlerine devam eden kadınlar da olmasına rağmen, evliliğin yaygın olması nedeniyle bu yaş grubunda ev içinde zaman geçirmenin en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Beklediğimiz gibi eğitimi olmayan ya da ilköğretimi tamamlamamış olan kadınların daha fazla özel mekânla sınırlı (%74) bir yaşamları bulunmaktadır. Bu makalenin varsayımında çalışma durumu esas alındığından sonuçlar, eğitimli kadınların daha fazla çalışma hayatına katılımlarıyla ilişkili olarak eğitim düzeyinin arttıkça, kadınların kamusal mekân ile etkileşim düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Ancak, en önemli farklılaşma, üniversite (lisans) ve/veya lisansüstü eğitime sahip olan kadınlar açısından geçerlidir. Bu kadınların daha belirgin düzeyde kamusal alanda, dolayısıyla iş yaşamında oldukları görülmektedir. Evlilik, ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları önemli düzeyde kadınlara yükleyen yapısı nedeniyle kadınları daha çok özel mekânla sınırlı bir yaşama yönlendirmektedir. En az bir kez evlenmiş kadınlar arasında, halen evli ve eşi ölmüş olanlar daha çok evde bulunurken, şaşırtmayacak biçimde boşanmış/eşinden ayrı yaşayanlara kamusal mekân daha açık görünmektedir. Kadınların yaşadıkları hanelerin daha yüksek refaha sahip olması ise, onların kamusal mekâna çıkmalarını artıran faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Tablo 1). Eğitim düzeyine benzer biçimde, işgücüne katılımının daha fazla olduğu kadınların kamusal mekânla

etkileşimleri -ücretsiz işgücüne katılımı esas alsa da- kırsal alanlar ile Karadeniz ve Güney bölgelerinde daha fazladır. Beş bölge içinde, yaşamı en fazla özel mekânla sınırlı olan kadınlar en çok Doğu Anadolu bölgesinde yaşayanlardır.

Tablo 1. Kadınların temel özelliklerine göre cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirilmesinin yüzde dağılımı, Türkiye 2008

Temel özellikler	Cinsiyet temelli mekân		Evlenmiş kadın sayısı
	Kamusal mekân	Özel mekân	
Yaş (ki –kare=207,9**, sd=3)			
15-24	20,6	79,4	1194
25-34	31,3	68,7	3652
35-44	41,4	58,6	3009
44-59	37,9	62,1	2942
Eğitim düzeyi (ki-kare=544,7**, sd=4)			
Eğitimi yok/ilköğretimi bitirmemiş	26,3	73,7	2741
İlköğretim birinci kademe	33,0	67,0	5237
İlköğretim ikinci kademe	29,1	70,9	872
Lise	37,9	62,1	1367
Lisans ve lisansüstü	75,0	25,1	580
Evlilik durumu (ki-kare=137,9**, sd=2)			
Halen evli	33,3	66,7	10101
Eşi ölmüş	35,6	64,4	417
Boşanmış/ayrı yaşıyor	62,8	37,2	211
Hanehalkı refah düzeyi			
Düşük	34,4	65,6	4189
Orta	31,4	68,6	4631
Yüksek	40,4	59,6	1977
Yerleşim yeri (ki-kare testi=313,73**, sd=1)			
Kent	29,5	70,5	7980
Kır	48,6	51,4	2817
5 bölge (ki-kare testi=191**, sd=4)			
Batı	35,3	64,7	2838
Güney	40,3	59,7	964
Orta	33,1	66,9	2508
Kuzey	47,1	52,1	1328
Doğu	21,4	78,6	3159
Türkiye geneli	34,4	65,6	10.797

Fiziksel ve Cinsel Şiddet Yaygınlığı ile Cinsiyet Temelli Mekânlarda Daha Fazla Zaman Geçirmeleri Arasındaki İlişki

Kadınların eşlerinden kaynaklanarak maruz kaldıkları fiziksel ve cinsel şiddet ile zamanlarını kamusal veya özel mekânda daha fazla geçirmeleri arasındaki ilişki esas alındığında, betimsel düzeyde, kamusal mekânda daha fazla zaman geçiren kadınların daha fazla şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir. Yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalınan şiddet kümülatif bir şiddet mağduriyetini ortaya koyarken, son 12 ay daha yakın döneme ait bilgi vermektedir. Fiziksel şiddet açısından, anlamlı farklılaşma, yakın dönem için

geçerlidir; daha fazla ev içinde bulunan kadınların şiddete maruz kalma düzeyi daha fazladır. Ancak, cinsel şiddet açısından yakın dönemde önemli bir farklılaşma görünmemekle birlikte, yaşamın herhangi bir döneminde kamusal mekânla daha fazla etkileşim, kadınların cinsel şiddet mağduriyetlerini artırmaktadır. Tek tek cinsel şiddet eylemleri açısından da bu durum değişmemekle birlikte cinsel şiddete maruz kaldığını belirten kadınlar daha çok kamusal mekânla etkileşimli olanlardır (Tablo 2).

Tablo 2. Kadınların maruz kaldıkları şiddet biçimlerine göre cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirilmesinin yüzde dağılımı, 2008

	Cinsiyet temelli mekân	
Şiddet biçimleri	Kamusal mekân	Özel mekân
Fiziksel şiddet	39,3	9,9
Yaşamın herhangi bir dönemi (ki-kare=1,56)	40,1	38,8
Son 12 ay (ki-kare=5,76*)	9,0	10,5
Cinsel şiddet	16,8	7,0
Yaşamın herhangi bir dönemi(ki-kare=9,61*)	16,8	14,5
Son 12 ay(ki-kare=0,03)	7,0	6,9
Fiziksel veya cinsel şiddet	41,9	13,7
Yaşamın herhangi bir dönemi(ki-kare=3,16)	43,1	41,3
Son 12 ay(ki-kare=3,56)	12,8	14,1
Kadın sayısı	3608	7189

Kadınların Hayatını Kontrol Etmeye Yönelik Davranışlar ile Cinsiyet Temelli Mekânlarda Daha Fazla Zaman Geçirmeleri Arasındaki İlişki

Erkeklerin kadınlara uyguladığı farklı şiddet biçimleri arasında, kadınların bazı davranışlarının sınırlanması da yer almaktadır. Davranışların sınırlanmasına yönelik bazı eylemler aracılığıyla, erkekler kadınları gündelik hayat içinde kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar genel olarak, kadınların kimlerle görüşeceğine, ne zaman hangi mekânda olabileceğine erkeklerin karar vermesi ve kadınları suçlanmasına yönelik eylemlerdir. Tanımlanan kontrol edici davranışlar arasında anlamlı farklılığın olduğu eylemlerin çoğu, yaşamları daha çok özel mekânda geçen kadınlar aleyhinedir. Sadece kadınların ihmal edilmesi, daha çok kamusal mekânla etkileşimi fazla olan kadınlar için daha fazladır. Kadınların ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesinin engellenmesi ise betimsel düzeyde kamusal mekânla etkileşimli kadınlar için yüksek olmakla birlikte, bu fark istatistiksel bakımdan anlamlı değildir.

Cinsiyet temelli mekânlar açısından değerlendirildiğinde, en belirgin kontrol edici davranış, kadınların her zaman nerede olduğunun erkekler tarafından bilinmesi isteğidir. Yaşamlarını daha çok ev içinde geçiren kadınların yüzde 70'i nerede oldukları konusunda eşlerinin her zaman bilgi istediklerini belirtmektedir. Mekânla ilgili diğer bir kontrol edici davranış ise, sağlık kuruluşuna gitmek için bile izin istenmesidir (yüzde 33). Benzer biçimde, özel mekânda daha çok bulunan kadınların kıyafetlerinin kontrol edilmesi (yüzde 36) ve başka erkeklerle konuşmasının gerginlik yaratması (yüzde 47)

daha fazladır. Kadınların her zaman nerede oldukları, kiminle konuştukları, nereye gittikleri ve giderken izin almaları gibi erkeklerin kadınların davranışlarını kontrol etmesine ilişkin kontroller, kamusal mekânla etkileşimi daha fazla olan kadınlar açısından azalsa da pek değişmemektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Kadınların maruz kaldıkları kontrol edici davranışlara göre cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirilmesinin yüzde dağılımı, 2008

Kadınların hayatını kontrol etmeye yönelik davranışlar	Cinsiyet temelli mekân		
	Kamusal mekân	Özel mekân	Türkiye geneli
Arkadaşlarını görmeyi engelleme (ki-kare=2,98)	13,1	12,0	12,4
Ailesini görmeyi engelleme (ki-kare=1,52)	9,2	8,5	8,8
Başka erkeklerle konuşunca sinirlenme (ki-kare = 71,77**)	38,6	47,0	44,1
İhmal etme (ki-kare=10,55*)	15,9	14,4	14,9
Kıyafetlerine karışma (ki-kare=15,50**)	32,3	36,1	34,8
Sadakatsiz olmakla suçlama (ki-kare=8,5)	4,6	3,5	3,9
Her zaman nerede olduğunu bilmek isteme (ki-kare=19,62**)	66,1	70,3	68,8
Kadını sağlık kuruluşuna izinsiz göndermeme (ki-kare=29,96**)	27,7	32,5	30,8
Kadın sayısı	3608	7189	10.80

Kadınların Şiddetle Mücadele Biçimleri ile Cinsiyet Temelli Mekânlarda Daha Fazla Zaman Geçirmeleri Arasındaki İlişki

Eşleri ya da birlikte oldukları erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet, kadınların özel ya da kamusal mekânda daha fazla bulunmalarından bağımsız olarak bütün kadınların sorunudur. Türkiye genelinde, şiddete maruz kalan kadınların yarısı maruz kaldığı şiddeti kimseye anlatamamakta ve şiddetle mücadeleyi tek başına yürütmektedir. Ülke genelinde, şiddet sonucunda yardım aramak amacıyla kurumlara başvuran kadınların oranı sadece yüzde 8'dir. Başka bir ifadeyle, şiddete maruz kalan kadınların yüzde 92'si yardım almak için herhangi bir kurumsal mekanizmayı kullanmamıştır. Buna rağmen, kadınlar maruz kaldıkları şiddet ile bazı geleneksel yöntemler aracılığıyla mücadele etmektedir. Bu yöntemler bazen kadınların yakın çevrelerine maruz kaldıkları şiddetten bahsetmeleri, bazen fiziksel şiddete fiziksel olarak karşılık vermeleri, bazen de evi bir geceliğine de olsa terk etmeleri biçimindedir. Türkiye genelinde, şiddete maruz kalan kadınların yüzde 49'u şiddeti yakın çevresine anlattığını, yüzde 35'i fiziksel olarak karşılık verdiğini, yüzde 27'si ise evlerini kısa süreliğine terk ettiğini belirtmiştir.

Kadınlar tarafından tercih edilen şiddetle mücadele yöntemlerinde, cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirme anlamlı bir farka işaret etmektedir. Özel mekânda daha fazla zaman geçiren kadınlar, şiddetti yakın çevre ile daha fazla paylaşırken, kamusal mekânla daha fazla etkileşimi olan kadınlar fiziksel olarak karşılık verme ve evi terk etme gibi etkin yöntemlere

daha fazla başvurmaktadırlar. Evin bir gece için bile olsa terk edilmesi, zamanını daha çok özel mekânda geçen kadınlar açısından daha azdır (yüzde 25). Kurumsal mekanizmaların kullanımı açısından da kamusal mekânda daha çok zaman geçirme, kadınların yaptıkları başvuru düzeyini -çok önemli düzeyde olmasa da- artırmaktadır. Özel mekânda daha fazla zaman geçiren kadınların yüzde 7'si kurumsal başvuru mekanizmalarını kullanırken, kamusal mekânla daha fazla etkileşimli olan kadınların yüzde 11'i bu yola başvurmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Kadınların şiddetle mücadele biçimlerine göre cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirilmesinin yüzde dağılımı, 2008

Kadınların hayatını kontrol etmeye yönelik davranışlar	Cinsiyet temelli mekân		
	Kamusal mekân	Özel mekân	Türkiye geneli
Yakın çevreye anlatma (ki-kare=9,23*)	46,0	50,9	49,2
Fiziksel olarak karşılık verme (ki-kare=17,56**)	39,5	33,1	35,3
Evi terk etme (ki-kare=13,73**)	30,0	24,8	26,6
Kurumsal başvuru (ki-kare=19,45**)	10,6	6,8	8,2
Kadın sayısı	1605	3196	4801

Cinsiyet temelli mekânlarda zaman geçirmenin yoğunluğunu dikkate alan bu çalışmada, şiddetle mücadele biçimleri arasında kadınların evi terk etmelerinin motivasyonları ile evi terk edenlerin gittikleri mekânın neresi olduğu da incelenmiştir. Sonuçlar, evi terk etme motivasyonlarının, kadınların kamusal mekânda ya da özel mekânda daha fazla zaman geçirmelerine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Her iki grup açısından da, şiddet sonucu evi terk etme kararı en çok, daha fazla dayanamayacak düzeyde şiddetin yaşanması sonucunda alınmaktadır. İkinci neden ise evden atılmadır. Cinsiyet temelli mekânlar açısından tek anlamlı farklılık, yaşamı daha çok özel mekân ile sınırlı kadınlar açısından, çocukların acı çekmesine dayanamadıkları için evin terk edilmesi yönteminin seçilmesinde ortaya çıkmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Şiddete maruz kalan kadınların evi terk etme nedenlerine göre cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirilmesinin dağılımı, 2008

Evi terk etme motivasyonunda etkili olan faktörler	Cinsiyet temelli mekân		
	Kamusal mekân	Özel mekân	Türkiye geneli
Daha fazla dayanamadı (ki-kare testi=1,83)	59,2	55,1	56,7
Evden atıldı(ki-kare testi=0,36)	11,5	10,3	10,8
Kötü şekilde yaralandı (ki-kare testi=0,23)	7,1	7,3	7,2
Eşi öldürmekle tehdit etti (ki-kare testi=3,40)	3,1	5,4	4,5
Arkadaşlar/aile teşvik etti (ki-kare testi=1,69)	2,9	4,4	3,8
Erkeğin kendisini öldüreceğinden korktu (ki-kare testi=0,19)	1,5	1,9	1,2
Çocukların acı çekmesine dayanamadı (ki-kare testi=5,76*)	1,1	3,4	2,5
Eşi çocukları tehdit etti/dövdü (ki-kare testi=3,84)	0,4	1,7	1,2
Kadın sayısı	1.605	3.196	4.801

Öte yandan, maruz kaldığı şiddet nedeniyle evini bir geceliğine de olsa terk ettiğini belirten kadınlar ile cinsiyet temelli mekânlar arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur. Her iki grup kadın açısından da öncelikli olarak gidilen yerlerin tercihi değişmemekle birlikte, yaşamları daha çok özel mekânda geçen kadınların daha fazla aile ve akrabaları tercih ettikleri görülmektedir. Evi terk ettiğinde arkadaşlarına gitmeyi tercih eden kadınların ise daha çok kamusal mekânla ilişki içinde bulunanlar olması, bu grupta özel mekân dışında, akrabalar ve komşular haricinde sosyalleşme düzeyinin artışı önemli bir etmen olarak değerlendirilebilir (Tablo 6).

Tablo 6. Türkiye'de eşinin veya birlikte olduğu erkeğin fiziksel veya cinsel şiddetine maruz kaldığı için evini terk ettiğini belirten evlenmiş kadınların ilk gittikleri yer, 2008

İlk gidilen yer	Cinsiyet temelli mekân		
(ki-kare=13,56, sd=4)	Kamusal mekân	Özel mekân	Türkiye geneli
Kendi ailesi	80,8	81,6	81,3
Kendi akrabaları	5,6	7,6	6,8
Eşinin ailesi/akrabaları	3,1	4,6	4,0
Arkadaş	4,9	2,5	3,5
Komşu	0,9	0,9	0,4
Kadın sayısı	418	798	1216

Sonuç

Kadınların maruz kaldıkları şiddet ile cinsiyet temelli mekânlarda geçirdikleri zamanlar arasında bir ilişki olup olmadığını nicel veri aracılığıyla sorguladığımız bu çalışma, etnik köken, din, sınıf ya da statü farkı gözetmeksizin kadına yönelik şiddetin mekân ayrımı da gözetmeksizin kadınlara ulaştığını gösterdi. Ancak, yaşam boyu maruz kalınan şiddet ile yakın dönemde maruz kalınan şiddetin belirtilmesi açısından bazı farklılıklar olduğu ortada. Yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalınan fiziksel şiddet kadınların özel ya da kamusal mekânda daha fazla zaman geçirmeleri bakımından anlamlı derecede farklılık göstermiyor. Ancak cinsel şiddet daha çok kamusal mekân ile etkileşimde bulunan kadınlar tarafından daha çok dile getiriliyor. Öte yandan, yaşamı özel mekânla daha fazla sınırlı olan kadınların yakın dönemde fiziksel şiddete maruz kaldıklarını daha çok belirttiklerini, cinsel şiddetin ise farklılaşmadığını gördük. Fiziksel ve cinsel şiddet mekân farkı göz etmeksizin kadınları mağdur etmeye devam ediyor ama kadınların maruz kaldıkları şiddeti dile getirmeleri açısından cinsel şiddetin daha zor anlatılabileceğinden yola çıktığımızda, özellikle yakın dönemli bir mağduriyetin daha az belirtilmesini beklediğimiz bir durum olarak değerlendiriyoruz. Benzer şekilde, yoğun kamusal mekânla etkileşim, kadınları şiddetin suçunun kendilerinde olmadığını belirtmeleri konusunda onları daha fazla yüreklendirmiş gözüküyor.

Duygusal şiddet biçimlerinden biri olan kadınların davranışlarının kontrol edilmesinde ise, cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirmek anlamlı şekilde farklılaşıyor. Yaşamı özel mekân ile daha fazla sınırlandırılmış

kadınların, nereye gideceği, ne giyeceği, başka erkeklerle konuşmasına müdahale edilmesi ile sağlık kuruluşuna izinsiz gitmemesi bile belirgin derecede daha fazla. Kadınların davranışlarına müdahale eden bu yaklaşım, kadınların mekânlarının ev olması gerektiğini pekiştirmesinin yanı sıra onların kamusal mekânla ilişkilerini daha da sınırlandırarak kendilerinin ve yaşadıkları şiddetin ev içinde kalmasını desteklemeye yarıyor olsa gerek.

Cinsiyet temelli mekânlarda daha fazla zaman geçirmenin şiddete maruz kalma biçimleri bakımından gösterdiği farklılaşma, kadınların şiddetle mücadele etme biçimlerinde daha dikkat çekici bir boyut kazanıyor. Ücretli ev işleri dışında bir işte çalışma, emeklilik ya da öğrencilik, çalışmak için iş arama ya da yeni işe başlayacak olma üzerinden bir araya getirdiğimiz kamusal mekânla daha fazla etkileşim içinde olan kadınlar, yaşamları farklı nedenlerle ev ile sınırlı olanlardan, şiddetle mücadelede kurumsal mekanizmaları kullanma açısından farklılaşıyor. Genel olarak, şiddet sonucunda kurumsal başvuru düzeyinin düşük olduğu ülke ortalaması içinde, kamusal mekân ile etkileşimin yoğunluğu kadınların kurumlara yardım almak amacıyla başvurmalarını artırıyor. Öte yandan, yaşamları ev ile daha çok sınırlı olan kadınların da farklı yöntemler kullanarak şiddet ile mücadele ettiklerini unutmamak gerekiyor. Evi terk ederek veya fiziksel olarak karşılık vererek şiddetle mücadele eden bu kadınlar, şiddeti de yakın çevrelerine daha çok anlatıyorlar.

Mekân özellikleri ile şiddetle mücadele biçimleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar önemli. Bu bakımdan kadınların maruz kaldıkları şiddete nasıl karşılık vereceklerini belirleyen ve kadınları daha geri plana iten kültürel normlar ve toplumun yaygın olarak kadınlardan beklediği ve onayladığı davranışların - 'dişiliklerin' (femininity)- içerisinde kadının şiddet karşısında nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğini de bu şekilde hazırda tutuyor (Bilton vd., 2009). Bir kadının maruz kaldığı şiddet karşısında eylemsiz-sessiz kalması, ama bir o kadar da şiddet uygulayan erkek için uyguladığı şiddeti 'onun elinin kiri' olarak meşrulaştıran toplumsal ön kabul, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl da bir fenomene dönüştüğünü açık ediyor. Bu haliyle özel mekân bir yandan her tür mahremiyetin temsiliyetini üstlenirken, şiddetin de üstü örtülü hale dönüştürülmesinde işe yarıyor.

Özel mekânı kadınlar, kamusal mekânı ise erkeklerle özdeşleştiren patriyarkal sistem, kamusal alandaki erkek iktidarını, özel alanda erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet ile pekiştiriyor. Kamusal mekânla daha fazla etkileşimi olan kadınların, özellikle cinsel şiddeti daha çok dile getirmeleri ve şiddet ile mücadele etmek için daha fazla yöntem denemeleri, daha fazla kamusal başvuruda bulunmaları, onların şiddete karşı direnme güçlerinin arttığını gösteriyor. Bu bağlamda, her ne kadar tam bir özgürleşmeden söz edemesek de, kadınların kamusal mekânda daha fazla yer almaları ile güçlendiklerini söylemek mümkün görünüyor.

Feminist coğrafya alanında, toplumsal cinsiyet ilişkilerini dikkate alan çalışmalar bu iktidarın nasıl ve nerelerde şekillendiğini göstermek açısından önemli. Çalışmamızda, veri setini kullandığımız Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması'nda mekân konusunda özel sorular olmamasına rağmen, bu

çalışmayı belirli varsayımlar üzerinden yürütmeye çalıştık. Ancak, çalışmamız özellikle kadınların mekân kullanımları ile ilgili nicel araştırmalara olan ihtiyacı da ortaya çıkardı diye düşünüyoruz. Çünkü mekânların cinsiyete göre ayrıştırılması, kadınların ve erkeklerin hangi mekânları nasıl kullandıkları ve nasıl anlamlandırdıkları konusu oldukça karmaşık ilişkiler içeriyor. Bu çalışmada kullandığımız şekliyle kamusal mekânı erkeklerle, özel mekânı ise kadınlarla ilişkilendiren bir bakış açısından yola çıkılsa da, mekânların kullanımının günün farklı saatlerinde farklı kişiler tarafından pratik edilişinin değiştiğini ve kadınlar ile erkekler açısından farklı anlamlar ifade edebileceğini de göz önünde tutuyoruz. Bu nedenle, feminist coğrafya alanında yapılacak çalışmalarda ve araştırmalarda kadınlara yöneltilecek sorularda daha özellikli biçimde mekân kullanımına odaklanılmasının yararlı olabileceğini düşünüyoruz.

Kadınların kamusal mekânlar ile daha fazla etkileşim içinde olmalarının, onları şiddet karşısında daha fazla mücadele etmeye yönlendirdiğini gösteren çalışmamızın sonuçları, varsayım olarak kullandığımız çalışma yaşamına katılımın ne derece önemli olduğunu da ortaya koydu. Kadınların güçlenmelerinde, onların çalışma yaşamına katılmalarının, yaşadıkları yerlerdeki sosyal ve mekânsal hareketliliklerinin artmasının önemli olduğu açık. Bu çalışmanın, feminist coğrafya alanındaki çalışmalara katkı sunmasını umuyor ve bu alanda nicel ve nitel araştırma sayısının artmasını diliyoruz.

Notlar

[1] Alıntıdaki sözler, 2008 yılında yürütülmüş olan Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasının nitel bileşeni kapsamında şiddete maruz kalmış kadınlar ile yapılan derinlemesine görüşmelerden birinden alınmıştır.

[2] İlk kez 1987 yılında Dayağa Karşı Kampanya Bildirisi'nde kullanılan "kadının sırtından sopa, karnından sıpa eksik olmamalı" ifadesi, kadına yönelik şiddet konusunda yazılmış birçok dokümanda söz edilir. Bu sözleri nedeniyle yargıç Mustafa Durmuş'a açılan dava ile başlayan süreç Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadelenin simgelerinden biridir. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın 2000 yılında yayınladığı ajanda içinde de bu söz yer alır (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2000: 245).

[3] Kadına yönelik şiddet konusundaki kampanyaların ilki 1987 yılında İstanbul'da yürütülen Dayağa Karşı Hayır Kampanyasıydı. Bunu Bağır Herkes Duysun, Mor İğne Kampanyaları izledi. Bu kampanyalarda aktif olan kadınlar, 1990'lı yıllarda kendi örgütlerini kurmaya ve kadına yönelik şiddet ile örgütleri aracılığıyla mücadele etmeye başladılar. Bu örgütler arasında Mor Çatı (1990) ve Kadın Dayanışma Vakfı (1993) öncülük eden kurumlar. Bugün ülke genelinde kadına yönelik şiddet konusunda mücadele eden kadın örgütlerinin tohumları 1990'lı yıllarda atıldı.

[4] Mor Çatı yayınları için bkz. https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/kitaplar.

[5] 1995 yılında gerçekleştirilen 'Ankara'da Düşük Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ailelerde Aile İçi Şiddet' konulu araştırma ile 1996 yılında gerçekleştirilen 'Ankara'da Orta ve Yüksek Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ailelerde Aile İçi Şiddet' araştırmaları nicel açıdan il düzeyi ile sınırlı ilk araştırmalar arasındadır.

[6] Bundan sonra son 12 ay biçiminde ifade edilecektir.

Kaynakça

Alkan A. (2009). Giriş: Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekânın İzini Sürmek. İçinde Alkan A. (Der.), *Cins Cins Mekân*. İstanbul: Varlık Yayınları: 7-35.

Altınay A. G. & Arat Y. (2008). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması. İstanbul: Punto Yayıncılık.

Bilton T., Bonnett K., Jones P., Lawson T., Skinner D., Stanworth M. & Webster A. (2009). *Sosyoloji* (Çev. İnal K., Kartal Y., Özkale, N., Toraman, K., Özkan Y. & Güngen A.R.). Siyasal Kitabevi: Ankara.

Bora A. (1998). Kamusal Alan/Özel Alan: Mahrumiyet-Özgürleşme İkileminin Ötesi. İçinde Çitçi O.(Ed), *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*. Ankara: Türkiye Orta Doğu ve Amme İdaresi Enstitüsü Yayın No:285: 63-69.

Cope M. (2002). Feminist Epistemology in Geography. İçinde Moss P. (Ed.), *Feminist Geography in Pratctice: Research and Methods*. Oxford: Blackwell: 43-55.

Fenster T. (2005). Gender and the City: The Different Formations of Belonging. İçinde Nelson L. & Seager Malden J. (Eds.), *A Companion to Feminist Geography*. Blackwell: 242-256.

Forsyth C. (2014). Gendered Spaces: An Exploration of Violence Against Women in Delhi's Public Spaces Australia: The University of Queensland, (İnternet adresi: http://www.gpem.uq.edu.au/docs/2014plan4008/Chloe Forsyth-PLAN4003-thesis.pdf. Erişim tarihi: 10.3.2015.

İlkkaracan P., Gülçür L. & Arın C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kadın Dayanışma Vakfı. (1995). *Ankara'da Düşük Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ailelerde Aile İçi Şiddet*. Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı Yay.

Kadın Dayanışma Vakfı. (1996). *Ankara'da Orta ve Yüksek Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ailelerde Aileiçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı Yay.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. (2000). *Kadın Hareketinin Yüzyılı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 2000 Ajandası*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı .

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: Elma Teknik Basım.

Kandiyoti, D. (1987). "Emancipated but Unliberated", Feminist Studies, 13(2): 317-338.

Kandiyoti D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*, 2(3): 274-290.

Kwan M-P. (2002). Quantitative Methods and Feminist Geographic Research. İçinde Moss P. (Ed.), *Feminist Geography in Practice: Research and Methods*. Oxford: Blackwell: 160-172.

Massey D.B. (2001). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota.

Massey D.B. (1994). *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity.

McDowel L. (2007). *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies* (3rd ed.). Minneapolis: University of Minnesota.

McLaffery S.L. (1995). Counting for Women. *Professional Geographer*, 47: 436-442.

Monqid S. (2012). Violence Against Women in Public Spaces: The Case of Morocco. Internet adresi: http://ema.revues.org/3011. Erişim tarihi: 14.04.2015.

Özgüç, N. (2008). *Kadınların Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1994). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro.

Tuncer, S. (2012). Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar. *Fe-Dergi: Feminist Eleştiri,* 4(1): 76-90.

World Health Organization (WHO). (2001). Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence Against Women. WHO/FCH/GWH/01.1. Geneva.